

Tok pisin englantia vaarallisempi

Marja Jalava kirjoitti kolumnissaan (*Yliopisto* 4/08) harmeista, joita globalisoitumiseen kytkeytyvä englannistuminen tiedemaailmassa aiheuttaa. Akateemisen kielimaailman ulkopuolelle astuessaan Jalava mainitsee ”vakavaa huomiota ansaitsevan kysymyksen” ei-englanninkielisten maiden kansalliskielten tulevaisuudesta, mutta tällöin englantia näyttäytyy kohtuuttoman suurena uhkatekijänä: ”Kielitieteilijät arvioivat, että 50–90 prosenttia maapallon puhutuista kielistä kuolee lähivuosisikymmeninä englannistumisen seurauksena.”

On tarpeen täsmentää, että mainituista 50–90 prosentista maailman noin 6 000–7 000 kielestä vain pieni murto-osa on vaarassa joutua juuri englannin tukahduttamaksi. Huomattava osa englannin aiheuttamista kielikuolemista lienee oikeastaan jo toteutunut — lähinnä Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Australiassa, joiden alkuperäiskieliä on jäljellä enää noin kolmesataa, enintään viitisen prosenttia maailman kielistä. Muun maailman kielten olemassaoloa ei sen sijaan suinkaan uhkaa englantia, vaan sadat muut kielet, juuri ei-englanninkielisten maiden erilaiset kansalliskielet: Suomessa vähemmistökieliä (muun muassa ruotsia, pohjois-, inarin- ja koltansaamea sekä romania) uhkaa yksinomaisesti suomi, Ruotsissa ruotsi, Venäjällä venäjä ja niin edelleen.

Maailmanlaajuisesti katsoen englannin veroisia tai vaarallisempiakin kieliä ovat esimerkiksi joruba, hausa, igbo, hindi, indonesia, jaava ja tok pisin, sillä ne ovat hallitsevassa asemassa maailman monikielisimpiin maihin kuuluvissa Nigeriassa, Intiassa, Indonesiassa ja Papua-Uudessa-Guineassa. Nigeriassa puhutaan noin viittäsataa kieltä, mutta lähes puolet väestöstä on joruban-, hausan- ja igbonkielisiä. Papua-Uudessa-Guineassa kieliä on jopa kahdeksansataa, mutta selvän enemmistöryhmän puuttuessa merkittävimmäksi yhteiseksi kieleksi on muodostunut englannin pohjalta kehittynyt tok pisin, jota puhuu äidinkielenään vain parisen prosenttia maan kuusimiljoonaisesta väestöstä.

Vaikka myös Papua-Uudessa-Guineassa ja Nigeriassa englantia on virallinen kieli, englannin taito rajoittuu monin paikoin yläluokan keskuuteen; muille tärkeämpää on toisten valtakielten tunteminen, ja juuri tämä johtaa usein täydelliseen kielenvaihtoon. Monet merkit viittaavat siihen, että vaikkapa tulevan sadan vuoden aikana laajamittaisimmin — useiden satojen kielten verran — maailman kielidiversiteettiä tuhoaa tok pisin, vaikka toistaiseksi sillä on eräiden arvioiden mukaan vain 120 000 äidinkielistä puhujaa.

Uhanalaisen kielen uhkana on aina puhujayhteisön välittömässä elämänpiirissä puhuttava, ihmisryhmien yhteisenä kommunikaatiovälineenä toimiva kieli, olipa se peräisin kauempaa tulleilta kolonialisteilta tai alkuperäisemmältä naapurikansalta. Vaikka englannilla on globalisoituvassa maailmassa ennennäkemätön rooli, lähivuosisikymmeniksi ennustetusta kielten kadosta vain pieni osa tulee olemaan juuri englannin aiheuttamaa. Suomessa ainoa uhka on suomi ja sen yhteiskunnallinen ylivalta Hangosta Utsjoelle.

Jussi Ylikoski

Suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen yliopistonlehtori (mvs.)

(*Yliopisto* 5/2008: 54.)